

DEEL I

1

Terneuzen, januari 1974.

‘Bíera! Good bíera!’

Bíera is Grieks voor bier. Dat weet ik, want bij ons in café Havenzate komen Griekse zeelui en volgens Fie ben ik het talenwonder van de familie. De spreker is een man van midden vijftig met slappe wangkwabben. Zijn dikke vinger wijst naar de gevel van café Westerschelde, waar achter natte ramen zacht licht lonkt.

‘Good bíera?’ De man wankelt en wordt opgevangen door een veel jongere man naast hem, wat hilariteit oplevert van de groep die hen op de voet volgt. Uit het gelach en geroep klinkt de naam *Dimítis* op. Het zijn dus inderdaad Grieken. Ik duik dieper in mijn jas: het is zondagavond, bijna middernacht. Zelfs Fred en Chantal hebben al afgerekend, de glazen zijn gespoeld, de toog is opgewreven; Fie hoeft alleen de lichten nog maar uit te doen.

Als deze groep binnenvalt, is het gedaan met onze rust. Het zijn meer dan twintig mannen, die pas aan wal

zijn: ze knippen onwennig met hun ogen bij het zien van huizen, straten en auto's. Ik merk het ook aan hun voeten, die onzeker het plaveisel aftasten. Ik ruik het aan de waaier van gretigheid die om hen heen hangt. Chinezen, Chilenen of Grieken, na een periode op zee verschillen ze niet veel van elkaar. Ze willen zich vermaken. In Terneuzen is de concurrentie tegenwoordig moordend, er zijn wel honderd bars, cafés en kroegjes in de binnenstad. Fie heeft geld nodig voor het onderhoud van Havenzate, zij zal het me nooit vergeven als ik ze laat gaan. Zeker als ze hoort dat ik ze uitgerekend aan café Westerschelde ben kwijtgeraakt.

Ik recht mijn schouders, ijskoude regen slaat in mijn gezicht. *'Come,'* wenk ik. *'Best biera in town.'* Rumoerig volgen de mannen me over de glimmende kinderkopjes, om even later café Havenzate binnen te gaan. De jongeman die Dimítris werd genoemd, blijft onopvallend in de buurt van de man met de hangkwabben. Hij onderschept mijn blik en glimlacht naar me. Iets opgewekter zet ik opnieuw koers naar het postkantoor. Dat was nu eens niet zo'n viezemannenlachje, maar een gewone vriendelijke glimlach. Misschien valt het vanavond mee.

Het loopje naar het postkantoor geeft me tijd om moed te vinden om een nacht door te werken. Fie heeft geen voorbereiding nodig: mijn moeder komt juist tot leven achter de bar. Tegen de mannen is ze charmant, tegen mij onvoorspelbaar. Dat maakt het lastig om voor haar te werken en met haar te leven.

De wind trekt aan mijn sjaal. Ik klem het stapeltje rekeningen tegen me aan, onderop zit mijn brief aan Hugo. Zes dicht beschreven blocnotevellen en wat krantenartikelen. De oliecrisis houdt de hele wereld bezig, maar het Nederlandse nieuws haalt zelden de Australische kranten. Daarom heb ik een krantenfoto bijgesloten van onze lege autosnelwegen op zondag. Hoewel Hugo al twaalf jaar weg is, interesseert de Nederlandse politiek hem nog steeds. Hugo is mijn broer, maar soms, terwijl ik aan hem schrijf, krijg ik ineens het gevoel dat ik mijn hart uitstort bij een vreemde. Dan moet ik naar de foto op mijn bureautje kijken om te weten hoe zijn gezicht eruit ziet.

Hugo vertrok op een woensdagochtend in december, precies een week na mijn achtste verjaardag. Het vroom en er stond een felle oostenwind. Hij had me staande gehouden toen ik naar school ging. Hij hield niet van kou,

zei hij, daarom vertrok hij naar een warm land. Boos riep ik dat hij niet tegen mij moest liegen, dat ik best wist dat hij wegging om Fie. Hugo haakte zijn halflange haar achter zijn oor zodat hij me aan kon kijken en fluisterde dat hij iedereen in huis haatte behalve mij. Jarenlang deed ik mijn best om die woorden te vergeten, want als dat waar was, zou hij oma ook haten en dat moest een vergissing zijn. Maar net als ik het echt vergeten was, droomde ik van Hugo en van zijn haat voor Omaatje. Daarom vroeg ik ernaar in een van mijn brieven. Hij antwoordde niet. Ik vroeg het opnieuw. Toen schreef hij terug: *Heleentje, je mag wel alles eten, maar niet alles weten.*

Een felle regenvlaag dwingt me terug naar de Nieuwstraat. Op de bakstenen muur van het postkantoor glijden grillige schaduwen, doordat de wind de straatverlichting die boven de weg gespannen is, laat dansen. Als mijn enveloppen op de bodem van de brievenbus ploffen, werp ik even een blik naar rechts waar achter de donkere zeedijk de Westerschelde stroomt. Twee toplichten glijden voorbij: een schip passeert geruisloos Terneuzen. Net als ik me omdraai om terug naar Havenzate te lopen, komen twee evenwijdige lichtjes op me af en even

later duwt Hector, de herdershond van café Westerschelde, zijn kop tegen mijn jaszak. Ik kroel door zijn wintervacht tot Buuropa hinkend uit het duister stapt.

‘Er liggen twee schepen in de Put,’ zegt hij ongevraagd. ‘Een tanker en een bulkcarrier. Als je naar boven wilt, lopen we met je mee.’ Ik schud spijtig mijn hoofd en verlang terug naar mijn kleutertijd, naar al die keren dat ik Buuropa op zijn verzoek de dijk optrok, omdat hij met zijn slechte voet zogenaamd niet op eigen kracht boven kon komen. De vorige Hector rende dan blaffend voor ons uit. Bovengekomen keken we uit over het water, dat soms grijs en soms groenig was. Altijd voeren er schepen langs. Buuropa leerde me het verschil tussen loodsboten en bevoorradingssloepen. Hij wees naar de witte accommodaties op de zeeschepen en zijn stem werd eerbiedig als hij over de brug vertelde, die op het bovenste dek lag. Dat was het hoogste punt op het schip en daarom de plek van de kapitein. Dan gingen we op ons bankje zitten en ik wachtte tot hij verzuchtte dat hij eigenlijk zeeman had willen worden. Waarom dat anders was gelopen, vertelde hij me pas veel later. In die dagen leerde hij me over de boeg, de kiel en de masten. Fie’s

wenkbrauwen kropen naar elkaar toe, toen ik thuis trots vertelde dat een bed op een schip een kooi heette en het plafond het onderdeks werd genoemd. Buuropa moest niet zoveel onzin in mijn hoofd stoppen, vond ze. Toch vertelde ik haar van het zwaaien.

‘Daar komt er weer een!’ riep Buuropa als aan de kim een zeeschip opdoemde. ‘Zwaaien Leentje, want op zo’n schip zit jouw papa. Als hij ons ziet zwaaien, komt hij vast terug!’

Thuis zei Fie dat ik kon zwaaien tot mijn handen eraf vielen: mijn vader was mij allang vergeten, die kwam heus niet terug. Buuropa had me getroost. Dat ik boos was, was niet mijn vaders, maar zijn schuld. Hij had eraan moeten denken dat mijn vader in de radiohut zat, met een koptelefoon op zijn hoofd. Natuurlijk kon hij ons niet zien. Vanaf dat moment hield ik tijdens onze wandelingen mijn handen diep in mijn jaszakken.

Nu haak ik mijn arm door die van Buuropa en terwijl we teruglopen, vertel ik van de groep nieuwe klanten. Plagerig voeg ik er aan toe dat ik net kon voorkomen dat ze zijn café binnenstapten. Zijn lach schalt nog door de Nieuwstraat nadat de deur van café

Westerschelde achter hem is dichtgevallen. Uit het donkere niets spatten steeds dikkere druppels naar beneden, maar dat is niet de enige reden waarom ik mijn pas versnel. Nog vóór ik het tochtgordijn in Havenzate opzij duw, hoor ik al dat Fie Omaatje van boven heeft laten komen. Ze wist verdomd goed dat ik in aantocht was. Met mijn natte jas nog aan wurm ik tussen de mannen door en stap mopperend achter de bar.

‘Ik kan heus nog wel een paar pilsjes tappen,’ zegt Omaatje fier. ‘En die meneer daar wil koffie.’ Met een hoofdknik wijst ze naar de achterste barkruk, waar Dimítris zit.

‘Ik zet wel koffie,’ zeg ik tegen haar. ‘Gaat u maar lekker naar boven en kruip in bed.’ Vastbesloten schudt ze haar hoofd, ze wil eerst nog een kop thee. Ze grijpt haar stok en ik houd haar in de gaten tot ze bij haar eigen tafeltje is, haar strategische plek waar vandaan ze zowel de gelagkamer als de Nieuwstraat kan overzien. In het keukentje hang ik juist mijn jas aan de haak als Fie haar hoofd om de hoek steekt en zes tosti’s bestelt. Met haar stem kun je ijs snijden.

‘Ik heb even de rekeningen gepost,’ zeg ik.

‘Geweldige timing heb je,’ zegt ze. ‘Precies je vader.’

Haar hoofd verdwijnt. Met een klap zet ik de lege koffiebus op het aanrecht, gris een nieuw pak koffie uit de kast en knip het open. Als mijn gedrag haar niet aanstaat, lijk ik op mijn vader. De geur van verse koffie vult troostend de ruimte. Omaatje glimlacht blij als ik haar een kop thee breng, maar ze beduidt tegelijkertijd dat de klanten bediend moeten worden. De bemanningsleden van het Griekse schip hebben geen haast. Ze staan breeduit rondom het biljart en hebben alleen maar oog voor de meisjes uit de Dijkstraat. Mooie meiden met lange benen in hoge laarzen. Die ruiken vers manvolk. Bettina is ook meegekomen en groet me. Zij is zeker zo oud als Fie en het verbaast me iedere keer als ik merk dat de mannen nog steeds om haar vechten. Over hun hoofden heen vraagt ze om andere muziek, de bemanning willen dansen. Ik leg *‘Dirty ol’ man’* van The Three Degrees op de platenspeler en het piepkleine dansvloertje achter het biljart is meteen overbezet. Opa Diederik, die deze gelagkamer heeft ingericht, beseft al dat dansen voor mannen dé manier is om met vrouwen in contact te komen. Vanuit de omlijsting van zijn portret kijkt hij toe, zijn ogen priemen fel boven

zijn woeste rode baard uit. Als kind was ik bang van hem en nog steeds zie ik liever het portret ernaast waarop Fie is afgebeeld, uitdagend in het hoge zomergras van de zeedijk, de watertoren op de achtergrond. Een jonge, blije Fie zoals ik haar nooit heb gekend, geschilderd door een onbekende.

Achter de toog voorziet mijn moeder de mannen rap van bier en drankjes. Op het werkblad liggen overal briefjes, geregeld zet ze hier en daar een streepje bij. Het zou gemakkelijker zijn, wanneer ze de klanten naar hun naam zou vragen. Nu weet ik niet wie zij bedoelt met ‘Klaas Vaak’ of ‘Snor’. Ik neem mijn plaats naast haar weer in en wrijf de natte kringen van het hout.

‘Lenie! Pilsje voor Freddie...’, Fred zwaait met zijn opgeheven glas voor mijn gezicht.

‘Ik dacht, dat jij je laatste al gedronken had!’ Het lukt me om mijn woorden als een grapje te laten klinken.

‘Nog wezen tanken dit weekend?’

Fred praat het liefst over politiek. Ik laat zijn schone glas vol pils stromen en zeg hem dat ik in Zelzate tank, de Belgen doen niet aan benzinebonnen. Intussen zoek ik het briefje waar ‘premier’ op staat.

‘De regering heeft gelijk,’ bazelt hij verder. ‘We moeten bezuinigen. We zijn veels te afhankelijk geworden van die lui in de Perzische Golf.’ Hij buigt zich over de bar naar me toe en zwaait een nicotinevinger onder mijn neus. ‘Jullie kunnen trouwens ook best wat lichten uitdoen. Kijk eens naar die lampen boven het biljart! Terwijl er niemand speelt! Weet je wel hoeveel energie dat kost!’

Ik verdwijn achter het kralengordijn en kom terug met goudgele tosti’s, die Fie uitdeelt bij het biljart.

‘Wat denk je? Zou Den Uyl de benzine ónder de gulden kunnen houden?’

Ik verstijf. Fred heeft zijn arm rond mijn nek gelegd, ik wend mijn hoofd af om aan zijn bieradem te ontsnappen. Maar vóór ik me met een grapje kan losmaken, verdwijnt de druk al van mijn schouders. Ik draai me om en zie hoe Dimítris Fred mee terug naar de bar troont, terwijl hij belangstellend informeert naar het beste bier. Met een dankbare glimlach zet ik even later een kop koffie voor hem op de toog, zoek een blocnootje en vraag schijnheilig naar zijn naam.

‘Dimítri,’ bevestigt hij en voegt er aan toe dat hij de eerste stuurman is. Dan wijst hij op de man die hij in de